

Utlåtande

avgivet av styrelsen med synpunkter enligt utlåtanden
lagen för sänkning av Hensrumsjön och förläggning av
vattenrika marker, liksom Oxbo, Hornsala, Ödöra
och Norra Hensrum samt Rönnegårde i Hallingeborgs
socken av Ödöra Tjums härad och Hälsar län.

Förslaget läge, areal, jordmån m. m.

Hensrumsjön är belägen n. 6 km. norr om
Hallingeborgs kyrka. Genom här föreslagna sänkning av
densamma möjliggöres förläggning av dels några min-
dre ångsområden omkring sjön och dels av ett betydande
betydande markkomplex. Beläget öster om Hensrumsjön
på båda sidor om det från sydost kommande lufthöjdet
från Ödörsjön m. fl. sjöar. Dessutom kommer de redan
odlade markerna längs Hensrumsjöns utlopp att förbät-
ras genom utloppets reglering. Huvudsakligen med för-
slaget är förläggning av det öster om sjön belägna mark-
området; detta består för närvarande huvudsakligen av ång-
marker, vilka äro under långa tider av året oöversäm-
made och med anledning därav nästan värdelösa.
Om de ha för kultivering mycket lämplig jord-
mån, har uppodling av densamma varit ett gammalt
inshemskt och nederbärande jordägar. Sedan det genom
området frammanförande vattendraget blivit reglerat
enligt här nedan förelagt förslag, kan odlingsarbetet
med fördel verkställas och med relativt obetydlig kost-
nad, när ångmarkerna ifråga i regel äro full-
komligt jämna och buskrika.

Förslagna arealen av de marker, som kom-
ma att förbättras eller vinnas genom det nu ifrågasat-
ta sänkingsföretaget, utgör 62.88 hektar, varav 10.71 hektar

åker, 43.55 hektar ång samt 8.14 hektar landvinning från Huvrumsjön. Jordmännen betalar av lön - eller dyngylla på botten av lön.

Är här bifogad översiktskarta över de i företaget ingående markerna angivna med gul färgbeteckning.

Föregående rättslig behandling.

Åren 1916-1917 har av dåvarande lantbruksingenjören G. Landsbrön synförrättning hävits för förläggning av samma marken, som ingår i förläggande förslag. Enligt det vid nämnda synförrättning uppräklade förslaget har även en del grävnings- och arbeten verkställt i Huvrumsjöns avlopp, men har de kvarvarande numren näst nedläggas, när kostnaderna för arbetet visade sig utför höga i jämförelse med det vid synförrättningen beräknade jordförbättringsvärdet. Då förslaget skulle, om det fullföljdes enligt nämnda förslag, komma i ett synnerligt ogynnsamt ekonomiskt läge, hava intressenterna med sin anmärkning om den nu pågående synförrättningen avsett att behålla en omarbetning av det äldre förslaget till överensstämmelse med nu rådande markvärden och arbetspriser.

Lösna nedan kommer att visas har vid denna markbetning förutsett oförderligt att jämnväl företaga en del ändringar i de dimensioner för avloppen, som förslaget vid föregående synförrättning.

På intressenternas begäran hava de vid denna senare uppräklade ritningarna lagts till grund för det nu uppräklade förslaget, varigenom nya markundersökningar, mätningar och avvägningar inte behöft verkställas.

Laga hinder mot företaget enligt de i vattenlagen stadgade grunder synes inte förefinnas.

Skyldighet att laga del i företaget åligger

samtliga därav berädda jordägare, när man än häger
 en av den beräknade värdaden av företaget faller a
 yndorn, tillhörig den, som sökt företaget. In det
 inom företaget i dess helhet beräknade värdads-
 värdet, 68 927.43 kr. beläpser nämligen 56 229.11 kr. eller
 nkr. 82% på sökandenas andel.

Vattenmängd, dimensioner m. m.

För tilläggning av markerna inom företaget
 repredas reglering av såväl Hemsjösjöns utlopp med
 till kvarndammen vid Ramnegårde som även det från
 Hödersjöns kommande tillflödet genom markområdet
 öster om Hemsjösjön. Det förstnämnda utloppet
 benämnes i detta förslag A - A - B, det senare C - D.

Utloppet A - A - B har vid nygnämnda
 kvarndammen ett nederbäddsmråde av omkring 19 kvad-
 ratkilometers yta. Med hänsyn till detta områdes
 topografiska beskaffenhet, där en relativt stor del av
 delsomma utgöres av sjöar och vattenhållande skogs-
 massor, synes minningen vid flöden böra beräknas
 till högst 60 sekunder per km², då sålunda den flod-
 vattenmängd som ifrågasättande utlopp har att avleda,
 kommer att uppgå till nkr. 1.1 kubikmeter i sek.

Utloppets blivande djup är beroende av tillägg-
 ningsbehovet inom markområdet öster om Hems-
 sjöns samt de omkring denna senare belägna
 ängsmarkerna i övrigt. Inom nämnda markom-
 råde lude sammansjunkningen efter tilläggnings-
 böra beräknas till i medeltal 0.5 m., varigenom mar-
 kens medelnivå kommer på höjdläget + 2.80 m. över
 det i förslaget använda jämförelseplanet. För att
 markerna må kunna framdeles licksittas, bör, med
 beräkning av erforderlig lutning a' därvid förekomman-
 de riktningar, Hemsjösjöns medelvattensstånd sän-
 kas till höjdläget + 2.25 m. Högsvattensståndet i sjön kan
 tillåtas stiga till nivån + 2.10 m. Vid bibehållande av det

bottnläge för avloppet A-B, som föreslagits vid
föregående synförrättning, samt bottenlutningen 0.3:1000,
bör avloppet erhålla en bottenbredd av 0.5 m. med sidor-
lutning av 1:1.5 i jordskaktning, samt en bottenbredd
av 2.4 m. i bergskärningar med lodräta sidor. Bottn-
lingen i avloppet kommer att få höjdläget + 1.00 m.
vid Skensrunnsjöns mynnings och höjdläget + 1.20 m.
vid utloppet i Rammsgårde kvardammar.

Efter avloppets uppgrävning till förnämnda
dimensioner avledes den som beräknade flodvatten-
mängden, 1.1 sek. kub. m., vid ett vattendjup av omkring
1.2 m., då sålunda högvattenytan i sjön kommer på
nivå + 3.00 m. Vid medelvattenföring, då den från-
rinnande vattenmängden kan uppskattas till omkr.
1/10 av flodvattenmängden, blir vattendjupet i avloppet
0.45 m., och för medelvattenytan i sjön sålunda
höjdläget + 2.25 m. Vattenhastigheten i avloppet blir
vid flöden omkr. 0.4 m. och vid medelvatten omkr.
0.2 m. i sek.

Avloppsgravens C-D har ett nederbäddnings-
råde av omkring 11.5 km² utvidd; enligt som angivits
beräkningsgrund uppgår den i avloppet från-
rinnande flodvattenmängden till omkr. 0.7 kub. m. i sek. Höjd-
läget för den blivande bottenlinjen är föreslaget i öm-
nessluttelse med 1917 års förslag. Bottenlutningen
kommer sålunda att uppgå till 0.3:1000 från Skens-
runnsjön upp till avgränsningspunkten H, varvid botten-
läget blir + 2.18 m. vid sistnämnda punkt och + 1.80 m.
vid avloppets utmynnning i sjön. Bottenbredden är
föreslagen till 0.5 m. i jordskaktning, där sidolutningen
tages till 1:1.5, samt till 2.0 m. genom förkommande berg-
mass där sidorna må göras lodräta. Med dessa dimensio-
ner kommer avloppet att antäna förnämnda flodvat-
tenmängd vid vattendjup av omkr. 1.0 m.; vid medelvat-
tenföring kommer djupet att uppgå till omkr. 0.45 m.

Tallenshastigheten blir i fjärde fallet mkr. 0.4 sek. m. och i sjuende fallet mkr. 0.2 m.

De båda avlappens underbäddsmråden äro i översigtskartan inneslutna av blå linjer.

Vid förestående dimensionberäkningar har använts Mangnietts & Hulters formel för vattnets rörelse i öppna ledningar, med friktionskoefficienten antagen till 0.03.

För insparande av schaktningskostnaderna i sträckan Q-B genom den djupa skärningen nedanför Huserumsgården skola sidomurarna av sten uppföras i sträckan 14+40-15+76 enligt nu upprättade sektionsskiffringar. Murarnas grundskifft skall, där berg ej påträffas, nå 0.5 m. under avlappets bottenlinje; öfverför murarna påstängas avlappets botten i lutning 1:10 samt stenkärläddas.

Det nu upprättade regleringsförslaget skiljer sig från 1917 års förslag huvudsakligen därigenom, att avlappens dimensioner minskas, nämligen med anseende på bottenbredden från 1.0 m. till 0.5 m. i avlappet Q-B och från 0.75 m. till 0.5 i avlappet Q-D. En ej obetydlig reduktion av de kubikmassor, som skola uppräckas, har sålunda kunnat göras, samtidigt som fullständig lösliggring liksom behålls i samtliga i förslaget ingående nu vattenfyllda marker med undantag av de lägst belägna ångmarkerna vid Huserumsgården, vilka dock ha en mycket obetydlig omfattning.

Inmärkan på nedanför liggande vattenverk.

Vid nedre ändan av avlappet Q-B är ett vattenverk beläget på Ramnegräde ägor, luthärbigt gods ägarer B. Augustini på Rispelarp. Grundstoken i dammen har höjdläget + 0.35 m. medan avlappets bottenlinje vid punkten Q kommer att ligga på minst + 1.20 m. i enlighet med vad här ovan nämnts.

Vid föregående synföreställning förbehåller sig Herr

Hugstini förklarat sig vidhålla den dämmningsrätt, som sålunda torde hava vid den äldre förrättningen blivit honom tillhanda. Enligt det nu upprättade regleringsförslaget kommer medeltvattensglan i anslutning vid grunten Q att få höjdläget + 1.65 m., d.v.s. 9 centimeter över den påpekade dämmningshöjden vid vattenverket. Enär sålunda någon inverkan på det genom förslaget beräknade föreläggningsresultatet icke kommer att där-
 är bliva en följd, finna styrelsen skäligt medge-
 va, att vattnet vid Ramneryårde vattenverk må upphämmas till ovannämnda nivå, + 1.56 m., vilken nivå skall, sedan regleringsarbetet blivit utfört, utmärkas medelst i berg eller jordfast sten inbörad järndubb el.
 lse på annat varaktigt sätt.

Någon inverkan på vattenledningen vid vattenverket ifråga torde icke komma att orsakas av regleringsarbetet i annan mån, än att möjligen tiden för flödenas avledande något förkortas, vilket å andra sidan synes kunna uppvägas av att vattenledningen blir under övriga tiden av året bliva något jämnare, än vad nu är fallet. Något yrkande med avseende på berörda förhållanden har emellertid icke av vattenverksägaren framställt under styrelseförrättningen.

Förslaget i förhållande till det allmännas rätt:

Enligt här bifogad skrivelse av den 31 maj 1921 har kungl. Kammarkollegium icke för närvarande funnit nödigt att föra talan för tillgodosande av de allmänna intressen, som kunna av företaget beröras.

Gjennom likaså bifogad skrivelse av den 2 juni 1921 har fiskeristudenten i Låda distriktet meddelat, att fiskerivårdning av någon betydelse icke kommer att skadas genom företaget, samt att några åtgärder till fiskets skydd därför icke vare behöfliga.

Besvar.

Över anslaget Q-B skola i samband med

regleringsarbetet 2 broar ombyggnas enligt nu upprättade ritningar, nämligen för byväg vid 0+24 och för bygdenväg vid 15+76. Frontmurarna till den senare bron uppföras i anslutning till de som nämnda sido-murarna i avloppet.

Tjugaåttioende bygdenväg har under de sista åren blivit indelad till allmänt underhåll från att först ha varit en enskild byväg, som enligt uppgift av intressenterna vid denna synföreläggning anlades före år 1880. Med anledning härav synes stadgandet i 7 Kap. 8 § wattenlagen icke äga tillämpning i föreliggande fall.

Vid avvägningssammanträdet 2+82 i avloppet C-D nu befintlig träbro för ägroväg skall likaså ombyggnas enligt till detta förslag bifogad ritning.

Bostrnad.

I detta förslag upplagda arbeten hava efter en beräkning av 1.00 kr. beräknats till en kostnad av tillsammans 77.700.-kr. varav 57.300.-kr för avloppet A-A-B och 20.400.-kr för avloppet C-D.

Jordvärdering

I det i företaget ingående markerna, såsom de finnas upplagda i den vid föregående synföreläggningen upprättade plankartan, hava nu av synvännen värderats såväl i nuvarande vattenståndet liksom som i det ställe var de beräknas komma efter föreläggningens företags utförande. Vid bestämmandet av istrunderna värde har hänsyn utslutande tagits till markens naturliga godhet och beskaffenhet samt den anläggning, som den sålunda bör kunna lämna vid fullständig föreläggning med förutsättning av ändamålsenlig skötsel. De sålunda sålunda värdena för årtalen äro införda i 15 kolumnen av här bifogad värderingolängd.

Markens nuvarande värde har uppskattats med hänsyn till varje ägarens höjdläge och sin rådande markens läge i Hensjumsjöns eller resp. avlopp. Därvid har

en graderingskala använts, i hvilken det nuvarande värdet av mark, som är belägen på samma höjd som nämnda vattenyta, antagits till 0% av värdet i fullt torrlagt skick, d. v. s. sådan mark anses nu värdelös. Nuvarande värdet av mark, belägen 1.5 m. över medel. vattenståndet, har ansetts motsvara 100% av värdet i fullt torrlagt skick; denna mark är sålunda redan fullständigt torrlagd och förbättras icke genom företaget.

De efter markernas olika höjdläge erhållna procenttalen enligt nämnda skala och det med ledning av dessa procenttal uträknade jordvärdet per hektar i nuvarande vattenståndet liksom finnas införda i resp. 16 och 17 kol. av värderingstängden.

Skillnaden mellan blivande och nuvarande värdet utvisar den jordförbättring, som beräknats uppkomma genom torrläggningen, och är värdet därav per hektar angivet i värderingstängdens 18 kolumn.

En del av de vid Henserynnsjöns belägna ångmarkerna samt landvinningarna från sjön bliva icke fullständigt torrlagda genom den nu föreslagna sänkningen av sjöns vattenstånd. Med anledning därav hava i förhållande till nämnda mätens höjdläge över blivande medelvattenståndet i sjön särskilda reduktionsstal blivit uträknade och införda i kol. 19 av värderingstängden. Medelsl dessa tal, som sålunda angiva genom företaget utvädd torrläggningsgrad, har markvärdet för ifrågasvarande ångmarker blivit reducerat. För samtliga öfriga marker, vilka genom företaget icke ha möjlighet till fullständig torrläggning, och där någon värdereducering sålunda icke förekommer, är torrläggningsgraden i nämnda kolumn angiven med 1.0.

Sedan markvärdena per hektar erhållits enligt nu angivna grunder, har nuvarande och blivande värdet samt förbättringsvärdet för varje ångmark uträk-

mark och införts i kap. 20 - 25 av värderingslängden. I denna sammanfattning framgår, att värdet av samtliga i företaget ingående marker har i deras nuvarande verkstäckade skick beräknats till 11 601.87 kr., medan markvärdet efter förläggningens arbetenas utförande uppskattats till 80 529.30 kr. Ökningen i jordvärdet kommer således att uppgå till 68 927.43 kronor.

Postnadernas fördelning

I i företaget ingående markerna är genom sin belägenhet avdelade i 3 olika grupper, nämligen 1°) markerna längs sträckan Q-Q, av Hensrumsjöns avlopp, 2°) markerna omkring Hensrumsjön samt 3°) markvärdet på båda sidor om tillloppet från Födersjö, avloppsgraven C-D. Med anledning därav skall företaget med anseende på fördelningen av därmed förbundna förläggningens kostnader uppdelas i 3 avdelningar, motsvarande förnämnda grupper.

Förbättringsvärdet genom förläggningen inom dessa grupper, uppgår till:

	<u>förbättringsvärde.</u>	<u>% av hela förbättringsvärdet inom företaget</u>
grupp 1 ^o)	6 266.80 kr.	7.092 %
" 2 ^o)	17 331.79 .	25.145 "
" 3 ^o)	45 328.84 .	65.763 "
<u>Summa</u>	<u>68 927.43 "</u>	<u>100.000 "</u>

Samtliga marker inom de 3 grupperna äro för sin förläggning beroende av uppgrävningen av sträckan Q-Q, av Hensrumsjöns avlopp. Därvid erfordras emellertid nämntligt större dimensioner å nämnda sträcka för förläggning av grupperna 2°) och 3°) än för grupp 1°). Särskild beräkning har därför verkställts av postnaderna för förläggning av markerna inom sistnämnda grupp, varvid de dimensioner, som för detta ändamål skulle erfordras i avloppet Q-Q, beträffande profil- och sektionssnittningarna angivna med gröna linjer. Postnaderna för sådana erforderligt grävingsarbete ha nu beräknats till

10 150.- kr., vilket belopp därför skall fördelas på samtliga 3 markgrupper i förhållande till de därav uppkommande förbättringsvärden. Den del av företaget benämns i följande förslag avdelning I.

Uppgrävningen av avloppet C - D, till de större dimensioner, som erfordras för bortläggning av markerna inom grupperna 2^e och 3^e, liksom även bortläggningen av avloppet från C, upp till sjön genom den här befintliga mycket svårarbetade skärningen skall betecknas av nämnda markgrupper i förhållande till deras förbättringsvärden. Kostnaden för utförandet av denna avdelning, som här benämns avdelning II, är beräknad till 47 150.- kr.

Avdelningen III innefattar uppgrävning av avloppet C - D genom markgruppen 3^e öster om Hemsjönsjön, och skall detta arbete i sin helhet betecknas av nämnda marker.

Genom fördelningen av kostnaderna enligt nämnda grunder kommer kostnaden per förbättringsverk (relativa kostnaden) att inom avdelningarna I, II och III uppgå till resp. 0.15 kr., 0.75 kr. och 0.45 kr. Därmed samtliga bortläggningskostnader inom samfundet skulle fördelas på de tre markgrupperna i direkt förhållande till deras förbättringsvärden, kommer relativa kostnaden att uppgå till ungefär 1.10 kr. Detta skulle sålunda medföra en högst osvårard fördelning för markgrupperna 1^e och 3^e, varför det jämte 7 Kap. 24 & wattenlagen är befogat att verkställas sådana uppdelningar av företaget i avdelningar, som ned förskrivits.

Inom de olika avdelningarna skulle bortläggningskostnaderna fördelas på markerna i förhållande till de där uppkommande förbättringsvärden. Härvid skall tilläggas på grund av utgåendet i 7 Kap. 27 & wattenlagen hänsyn tas till att delägare, som icke är sökande till företaget, ej må medräknas större kostnad för bortlägg-

ningen, än som svarar mot värdet av i hans mark
brutna jordförbättring. I här bifogad kostnads fördel-
ningslängd har med anledning därav sådan iurskjün-
lande kostnad för icke sökande uppdelats på öfriga in-
tressenter inom resp. avdelning i förhållande till deras
jordförbättringsvärden inom avdelningen.

Kostnaderna för denna synföreläggning samt
andra för företaget i dess helhet gemensamma utgifter,
som framdeles kunna ifrågakomma, skola fördelas
på samtliga intressenter i företaget i förhållande till
deras inom företaget såsom en samfällighet uppskät-
tade jordförbättringsvärden samt enligt de repartitions-
tal, som med ledning därav blivit uträknade och in-
förda såväl i värderingslängdens 28-kolum, som även
i kostnads fördelningslängden.

Ersättningar samt särskilda föreskrifter om-
gäende uppläggning av jordvallar, anordnande av vat-
tenbord m. m.

Eftersom intressenterna förklarar sig icke göra
anspråk på ersättning för jord, som kommer att älgå
för avloppens utvidgning eller att lagas i anspråk för
uppläggning av jordvallar längs därav, förklara
synmännen, att ersättning för skada eller intrång
av ifrågasvarande slag icke skall utgå.

Vid uppläggningen av jordvallar i Thure
Anderssons i Thorsala mark väster om avloppet när-
mast värför avränningspunkten 16 skall iakttagas,
att jord ej må uppläggas på den därstädes befintliga
ladugårdsplanen.

På yttre av B. Magnusson i Ramnagår-
de föreskriva synmännen, att ett vattenbord skall på
gemensam bekostnad anordnas i nämnda herrnans
mark i vänstra (östra) kanten av avloppet vid avränn-
ningspunkten 3 + 40. Särskilt skall vid grävningsarb-
et iakttagas, att vattnet icke må nödigtvis innehållas

10. till förfrågning för driftur vid Kamnagårde vattenverk.
 3. Öarskilda föreskrifter rörande utläggning-
 4. det av kostnaderna för företaget.

Med hänseende därtill, att Gustaf Nilsson i
 1. Humsala (Skälsbo) och Edvald Fredrik Andersson i Hum-
 2. sala, vilken senare då var ägare till det humman,
 3. som numera innehaves av hans son Thure Anders-
 4. son, hava vid 1916-1917 års styrelseföreläggning avlagt
 5. sig bättnaden av företaget, finna styrelsen skäl
 6. medgeva, att Gustaf Nilsson och Thure Andersson
 7. må utlägga å den beläpande bidrag med fördelning på
 8. tre åre, varvid å öqvidet kapitalbelopp skall beträknas mån-
 9. ta efter 5% räntefot.

Arbets utförande, utrymning och underhåll.

1. Särskiliga i detta förslag angivna arbeten
 2. skola vara i sin helhet avslutade senast inom 5 år,
 3. efter det denna styrelseföreläggning vunnit laga kraft.

Vid grävningens utförande skall iakt-
 1. tagas, att de nu avläppen upptagna jord- eller sten-
 2. massorna inte må uppläggas närmare avläppen kan-
 3. ten än 10 m., och att de upplagda jordmassorna genom-
 4. skinkas för alla tillstötande diken samt i öfrigt på de
 5. ställen, där så kan vara ofördeligt för bredande
 6. av friskt avlopp för ytvattnet från angärande mark.

Om någon av intressenterna så gärfskar,
 1. skall besiktning eller utrymning av pågående eller
 2. avslutade arbeten ske genom vederbörande skolans lant-
 3. bruksingenjör.

De upptagna avloppens skola för framti-
 1. den utrymning underhållas genom regelbundna ren-
 2. ningar, vilka skola verkställas minst var 3:e år ef-
 3. ter avloppens första färdigställande. Därvid skola upp-
 4. komma istämningar och vätsbildningar m.m. un-
 5. derskaffas, och avloppen återställas till för denna
 6. må föreskrifna dimensioner. Kostnaderna för så-

lunda erforderliga underhållsarbeten skola fördelas på intressenterna enligt samma grunder, som vanligen för fördelningen av kostnaderna för avloppens första uppgående.

Det utrymme, som vid framtida renningar erfordras längs avloppen för uppläggande av dikesjorden m. m., skall av vederbörande jordägare tilläggas utan ersättning.

Underhållet av i företaget ingående brobyggnader skall för framtiden äligga den eller den, som svarar för underhållet av de nuvarande broarna.

Omvalen som styrelseval.

Om man arbete å annans mark verkställs, eller åtgärd gjort till förfång för annan vidtages, skall till vederbörande Kungälvskommunens Beföringshuvuden göras omvalen som det styrelseval, som nämnes i § 9 av reglementet.

Besvärshänvisning.

De någon missnöjd med åtgärd eller beslut vid denna synföreläggning, eller vill någon föreläggan mot detta uttalande, ingiör inom sex dagar från nedanstående dag sina till Länshövdingens väsende skilda besvär. I besvären skola fullständigt upptagas klagandens alla påståenden och skäl därtill; och skola vid besvären fogas de handlingar, klaganden vill åberopa till stöd för ändringsöskan. Besvären skola ingiöras i tre exemplar. Hvar besvär ej ingiört i föreskrivet antal exemplar, eller finnes rättshjälpsdomaren ej flera exemplar vara erforderliga, har klaganden att inom viss tid, som av rättshjälpsdomaren bestämmes, ingiöra det antal exemplar, som ytterligare är av nöden, till övertyga, om det förses, att avskrift av besvärshandlingarna i erforderligt antal exemplar verkställs på klagandens bekostnad.

den 4 juni 1921.

Olof Fredrikson
Statens landbruksingenjör

Påtti Andersson N. H. Nilsson
Biträdande godsmän.